

Марыя Несцерава

**ВЯСЕЛЬНЫЯ СІРОЧЫЯ ПЕСНІ АСІПОВІЦКАГА РАЁНА:
ПРАБЛЕМЫ ВЫВУЧЭННЯ ВОБРАЗНА-ЭМАЦЫЯНАЛЬНАГА
ЗМЕСТУ, ТЫПАВЫХ НАПЕВАЎ, АРЭАЛА РАСПАЎСЮДЖАННЯ
І ВЫКАНАЛЬНІЦКІХ АСАБЛІВАСЦЕЙ**

Вясельныя песні з'яўляюцца значнай часткай беларускага сямейна-абрадавага цыкла. У вясельным комплексе, як падкрэсліла Л. Мухарынская, захаваліся «самыя глыбінныя, узыходныя да часоў славянскага язычніцтва элементы», «водгукі старажытных ініцыруючых абрадаў» [13, 96]. З гэтага пункту гледжання сірочыя песні нявесцельбо жаніху-сіраце – яркавы паказальнік моцнай сувязі са старажытнасцю, абумоўленай асаблівай развітасцю ў беларусаў, у параўнанні з іншымі народамі, культу продкаў. Час з'яўлення дадзеных песень – эпоха лірыкі, г. зн. 15 – 17 стст., адсюль індывідуалізацыя напева і насычэнне яго новым зместам. Каб ўпэўніцца ў гэтым, дастаткова ўзгадаць існаванне некалькіх свят Дзядоў і наяўнасць своеасаблівага памінальнага свята – Радуніцы. Занядбанне звычайу на любым свяце, і ў тым ліку на вяселлі, магло прынесці, як лічылася, няшчасце ў будучым.

На жаль, у літаратуры, прысвечанай беларускай народнай творчасці, сірочаму вясельнаму абраду адводзіцца даволі мала месца [*1]. Можна сказаць, што адсутнічаюць таксама грунтоўныя працы, прысвечаныя яго аналізу. У дадзеным артыкуле разглядаецца вобразна-эмацыянальны змест вясельных сірочых песень, сістэматыка твораў адносна мелодыі напева, распаўсюджанне сюжэтаў і напеваў песень, зафіксаваных падчас экспедыцыі 2010 года ў Асіповіцкі раён Магілёўскай вобласці.

Перш за ўсё адзначым асноўныя моманты сірочага вяселля. Галоўная яго адметнасць – наяўнасць сірочых песень, якія спявалі, каб разжаліць прысутных на вяселлі і – умоўна – памерлых бацькоў з мэтай атрымаць благаслаўненне на шлюб. Гэтыя песні гучаць на працягу ўсяго вяселля і маюць розны выгляд: ад немнагаслоўных твораў імператыўнага характару да шырока разгорнутых лірычных з развітым сюжэтам [3, 6].

Лейтматыў сірочага вяселля – пошукі сіратой магілкі бацькоў і запрашэнне іх на сваё вяселле. Нявеста-сірата сапраўды ішла на могількі, дзе галасіла, прычым галашэнні ішлі на спецыяльны прычатны напеў. Ён мог «пераадолець рытуальную зададзеннасць» і перайсці ў звычайнае

пахавальнае галашэнне. Па словах К. Чыстова вяселле ў такім выпадку з'яўляецца толькі зачэпкай для галашэння [2, 44]. Паводле В. Яромінай, тут бачна падабенства ўяўленняў, што палягаюць у аснове вясельнага і пахавальнага рытуалаў. Невеста-сірата ў перадвясельны перыяд хадзіла ў цёмным, «сумным» адзенні. Праўда, гэта сімвалізавала не ўміранне, а пераходны момант паміж цяперашнім і новым статусам. Менавіта пры галашэннях сірата заве бацькоў на сваё «горкае» свята [5, 84].

Разам з тым адзначаюцца творы, дзе сірата непасрэдна звяртаецца да Бога [3, 11]. У некаторых песнях гаворыцца, што маці знаходзіцца ў Бога «пад трыма замкамі» (вельмі папулярны на Беларусі і за яе межамі матыў).

У томе «Вяселле» са зводу БНТ, акрамя песень нявесце-сіраце, вылучаецца група песень жаніху-сіраце, якіх значана менш па колькасці. У гэтых песнях спадарожнікам жаніха з'яўляецца конь, яго сябра і памочнік [2, 19]. Дадзены вобраз – топас песенных твораў каляндарных абрадаў, асабліва адзначым калядныя і валачобныя песні, адрасаваныя нежанатаму панічу. І хоць вясельных песень з гэтым матывам у экспедыцыі не было зафіксавана, самі спявачкі адзначалі, што менавіта такія песні спяваліся жаніху-сіраце.

На тэрыторыі Асіповіцкага раёна падчас экспедыцыі 2009 г. было зафіксавана семь сірочых песень (і яшчэ адна «звычайна вясельная», якую спявачка аднесла да сірочых). Па сваіх фармальных і змястоўных адзнаках яны падзяляюцца на тры групы.

Першую групу складаюць два блізкія варыянты песні. Яны адрозніваюцца толькі парадкам паэтычных радкоў, але гэта не мае асаблівага мастацкага значэння (магчыма, адна са спявачак проста пераблытала іх паслядоўнасць). Важна адзначыць, што творы былі запісаны ў розных вёсках раёна (Каўгары і Крынкі):

1. Станавіся, радзіна, уся у рад,

Будзе іці Манячка на пасад,

Будзе іці Манячка на пасад.

Усю-ую радзіну абышла,

Усю-ую радзіну абышла.

Нідзе свае мамачкі не нашла,

Нідзе свае мамачкі не нашла.

Уся яе галоўка ў вяночку,

Уся яе галоўка ў вяночку.

Німа яе мамачкі ў радочку,

Німа яе мамачкі ў радочку.

Уся яе галоўка ў квецях,

Уся яе галоўка ў квецях.

Німа яе мамачкі на свеця.

2. Станавіся, радзіма, уся ў рад,

Будзя іці Волячка на пасад,

Будзя іці Волячка на пасад.

Уся яе галоўка ў вяночку,

Уся яе галоўка ў вяночку.

Німа яе мамачкі ў радочку,

Німа яе мамачкі ў радочку.

Уся яе галоўка ў квеця,

Уся яе галоўка ў квеця.

*Німа яе мамачкі на свеця,
Німа яе мамачкі на свеця.
Усю яна радзіму абышла,
Усю яна радзіму абышла.
Нідзе свае мамачкі ні нашла.*

Песні гучаць падчас пасаду – вельмі значнага ў вяселлі этапа. Тэкст працяты спагадай да сіраты, кампенсуючы адсутнасць шчырага бацькаўскага благаславення.

Тэкст складаецца з тыповых слоўных комплексаў, якія ў розных варыянтах сустракаюцца па ўсёй тэрыторыі Беларусі. Першы з іх – «Станавіся, радзін(м)а, уся ў рад, будзе іці [імярэк] на пасаду», які мае варыянтныя замены слова «радзіна» на «баяры», «бяседачка», «бабачкі», «падружачкі» і інш.

Другі папулярны слоўны зварот – «уся яе галоўка ў вяночку» – ахоплівае вялікую тэрыторыю: ад горада Ілукстэ (Латвія), праз цэнтральную частку Віцебшчыны, поўнач Міншчыны, асноўную частку Магілёўшчыны да Касцюковіч. Такім чынам, гэта адзін з самых устойлівых і распаўсюджаных тэкставых эпізодаў на Беларусі.

Трэба адзначыць таксама наяўнасць ланцужнай страфы, калі кожная новая паэтычная страфа пачынаецца з паўтору апошняга папярэдняга радка. Такі тып з’яўляецца паказчыкам эпохі лірыкі (15 – 17 стст.), ён характарызуе ўсе сірочыя песні, запісаныя ў Асіповіцкім раёне.

Хоць сірочыя песні розныя, яны адштурхоўваюцца ад нязменных формул. Падобны ж прынцып уласцівы эпічным відам музычна-паэтычнай творчасці – гістарычным песням, духоўнымвершам, былінам Кіеўскага цыкла, а таксама плачам. Варыянты ўзнікаюць, такім чынам, на аснове Іосі communes – агульных месцаў, якія вандруюць з песні ў песню. Прыведзеныя вышэй сірочыя песні не маюць развітага сюжэта, а канцэнтравана перадаюць асноўную ідэю.

Другую групу твораў складаюць чатыры сірочыя песні, якія значна больш адрозніваюцца адна ад адной. Але і тут ёсць дзве амаль аднолькавыя, запісаныя ў розных вёсках (Сялец, Крынкі і Паплавы):

3. Ой, хто ета ў цёмненькам лесе гукае?

Там Манячка сваю мамачку шукае,

Там Манячка сваю мамачку шукае.

– Хоць ты шукай, хоць не шукай, ня нойдзеш.

– Хоць ты шукай, хоць не шукай, ня нойдзеш.

Твая мама ў Госпада Бога далёка,

Твая мама ў Госпада Бога далёка.

Засыпана жоўтым пясочкам глыбока,

Засыпана жоўтым пясочкам глыбока.

– Разграбіця жоўты пясочак хоць трошкі.

– Разграбіця жоўты пясочак хоць трошкі.

Пасячыця цясовы дошкі на крошкі,

Пасячыця цясовы дошкі на крошкі.

Да й пастаўця маю мамачку на ножкі,

Да й пастаўця маю мамачку на ножкі.

Прывядзеця на маё вяселля на трошкі,

Прывядзеця на маё вяселля на трошкі.

4. *Хто-та ў леся памалетачку гукае?
Сіротачка сваю мамачку шукае,
Сіротачка сваю мамачку шукае.
– Ой, ці шукай, ці ні шукай – ні нойдўяш.
– Ой, ці шукай, ці ні шукай – ні нойдўяш.
Твая мамачка ў Госпада Бога высока,
Твая мамачка ў Госпада Бога высока.
Засыпана сырой зямелькай глыбока,
Засыпана сырой зямелькай глыбока.
– Разграбіця сыру зямельку патрошку.
– Разграбіця сыру зямельку патрошку.
Паламеця цясовы дошкі на крошкі,
Паламеця цясовы дошкі на крошкі.
Да й пастаўця маю мамачку й на ножкі,
Да й пастаўця маю мамачку й на ножкі.
Прівядзеця на мае вяселля на трошкі.*

5. *Ой, хто ў леся, хто ў цёмненькім гукае?
Там Галячка сваю мамачку шукае,
Там Галячка сваю мамачку шукае.
– Да й хоць шукай, хоць не шукай, ні нойдзеш.
– Да й хоць шукай, хоць не шукай, ні нойдзеш.
Твая мамачка на Ўкраіначкі далёка,
Твая мамачка на Ўкраіначкі далёка.
Ляжыць у сырой зямлі, у жоўтым пяску глыбока.*

Тэма песень – пошукі сіратой сваіх бацькоў і немагчымасць іх вяртання. Аднолькавую знакавуюролю выконваюць зачыны, сігналізуючы аб тыпе вяселля. Тэрыторыя іх распаўсюджання даволі значная – амаль увесь цэнтр Беларусі.

Выклічнікі, якія з’яўляюцца яскравай прыкметай лірыкі, нясуць «большэмацыйна-пачуццёвы, чымлагічных характар» [4, 37], а пяты прыклад сведчыць аб уздзеянні лірыкі, якое выявілася ў распяванні тэксту. Звернем увагу на семантычна важнае слова – «памалетачку» (магчымыя варыянты – «паціху», «паціхонечку», «ціха-памалу», «памалюсеньку», «памалесеньку» і інш.). Яно характэрнызуе эмацыянальны бок сірочага вяселля, на якім нявеста павінна паводзіць сябе вельмі сціпла, «нізка галоўку клонячы».

Шостая сіроцкая песня разглядаемай групы мае іншую пытална-адказную іныцыяльную формулу, характэрную для тэрыторыі Асіповіцкага раёна:

6. *Чаго ў цябе, Волечка, парадку няма?
Што твае мамачкі на свеця ня[ма],
Што твае мамачкі на свеця ня[ма].
– Ужэ ж мая мамачка ў Госпада Бога,*

– Ужэ ж мая мамачка ў Госпада Бога.
 У Госпада Бога пад трыма замкамі.
 У Госпада Бога пад трыма замкамі.
 Первы замочак – зялёны дзярnochак,
 Первы замочак – зялёны дзярnochак.
 Другі замочак – жоўтыя пясочак,
 Другі замочак – жоўтыя пясочак.
 Трэці замочак – цясовая дошчачка,
 Трэці замочак – цясовая дошчачка.
 Дай, Божа, дожджычак, размачы дзярnochак,
 Дай, Божа, дожджычак, размачы дзярnochак.
 Дай, Божа, ветрычак, раздуй пясочак,
 Дай, Божа, ветрычак, раздуй пясочак.
 Дай, Божа, соняйка, раскаліся, дашчачка,
 Дай, Божа, соняйка, раскаліся, дашчачка.
 Раскаліся, дошчачка, адзавіся, мамачка,
 Раскаліся, дошчачка, адзавіся, мамачка.
 Прашу цябе, мамачка, на свае вяселле,
 Прашу цябе, мамачка, на свае вяселле.
 На свае вяселле, на сіроча[я],
 На свае вяселле, на сіроча[я].
 – Весаляся, дзіцятка, весяліся, маладое,
 – Весаляся, дзіцятка, весяліся, маладое.
 Я ў пося прыйду, у парога пастаю,
 Я ў пося прыйду, у парога пастаю.
 У парога пастаю, шчасцям, доляй благаслаўлю.

Сіročым песням, як бачым, уласцівы матыў Бога і Ўкраіны. Апошні сустракаецца амаль па ўсёй тэрыторыі Беларусі, часцей за ўсё ў выглядзе: «Паішлю зязюлечку на Ўкраіначку на сваю радзімачку», дзе Ўкраіна атаясамліваецца з далёкім, недасягальным месцам.

Астатнія песні разгортваюцца ў аднолькавым напрамку, але ў дзвюх з іх ад развітага тэксту маем толькі адну частку, у якой распавядаецца пра маці або бацьку, замкнёных ў Госпада Бога пад трыма замкамі. Варыянты ахопліваюць увесь поўдзень Беларусі і цэнтральную частку. Акрамя таго, «тры замкі» згадваюцца ў сіročых песнях Віленскага раёна (Літва) і Веліжскага (Расія), дзе і ў наш час жывуць этнічныя беларусы. «Замкі» – яскравы паэтычны вобраз, метафарычнае пазначэнне смерці, якая ні разу прама не называецца. Пасля матыву «замкоў» ідзе наступная частка: сірата вырашае сама вызваліць бацькоў, просіць аб гэтым сілы прыроды ці Бога. У поўным выглядзе тэкст захаваўся толькі ў адным варыянце зафіксаваных намі сіročых песень Асіповіцкага раёна. Толькі ён мае працяг, дзе сірата непасрэдна звяртаецца да памерлай маці з просьбай прыйсці на яе вяселле, але чуе адмову. Такі дыялог характэрны для сіročых песень, аднак у

дадзеным выглядзе ён мае амаль не сустракаецца на іншых тэрыторыях краіны. У розных яе рэгіёнах могуць гучаць, напрыклад, такія матчыны адказы: «*весяліся, роднае*», «*весяліся на здароўе*», «*весяліся з Богам*».

Нарэшце, трэцяя група, якая складаецца толькі з адной песні, вельмі адметнай ад астатніх. Яна уяўляе сабой праніклівы маналог сіраты, дзе толькі ў самым канцы ўзнікае кароткая рэпліка-адказ памёрлай маці. Песня перадае пачуцці дзяўчыны, пакінутай роднай маці, якая так і не пазнае яе будучага лёсу:

7. Ой, закрычэця, зашчабячыця, дробны пташачкі на лугу.

Задайця лугу, цёмнаму лугу а маёй мамаццы жаль.

Яна мяне аддае, сама ні ведае, якая мая доля будзе.

– Дзяцятка маё, я цябе аддаю, а долянькі не ведаю.

Гэты тэкст вельмі характэрны для Асіповіцкай зоны. Здаецца, што на Беларусі ён больш нідзе не сустракаецца, хоць нечым падобныя матывы ўваходзяць у склад іншых вясельных песень. Напрыклад:

Ты мяне, мамка, далёка замуж аддаеш,

Якая мая будзе долечка – не знаеш [3, 221].

Такім чынам, вынікае, што варыянты песень, зафіксаваных у Асіповіцкім раёне, акрамя апошняй, сустракаюцца на ўсёй тэрыторыі Беларусі і нават па-за яе межамі. Яны з'яўляюцца канцэнтраваным выразненнем цыкла сірочых вясельных песень.

Паводле меладычнага зместу запісаныя ў Асіповіцкім раёне песні размяркоўваюцца па чатырох групах, якім адпавядаюць чатыры тыпы.

I тып уключае тры песні, сярод якіх дзве сірочыя (№ 1 і 2) і адна вясельная (№ 8), якую тым не менш спявачка аднесла таксама да сірочых. Варыяцыйныя змяненні тыпавога напева ў кожнай песні датычацца ў асноўным пачатку меладычнага радка, які, акрамя таго, можа змяняцца і ў межах адной песні. Таксама некалькі адрозніваецца канец меладычнага радка ў песнях №1 і №№8, 2, што звязана з меншай колькасцю ў №1 унутрыкладовых распеваў[*2].

З пункту гледжання ладавай арганізацыі, напевы абмежаваны раўнамерна запоўненым квінтавым амбітусам, акрамя песні №8, у якой лад дапаўняецца субквартай і адзінкавым выпадкамі субсекунды:

в. Каўтары

1.

в. Крынкі

8.

в. Крынкі

2.

Дзве з прыведзеных песень (№8 і №2) былі запісаны ад адной спявачкі ў в. Крынкі, а трэцяя (№ 1) – у в. Каўтары. Але гэты ж тыпавы напеў (не абавязкова толькі ў сірочых вясельных песнях) сустракаецца і па-за межамі

Асіповіцкага раёна: у цэнтральнай частцы Беларусі, на поўначы Гродзеншчыны і поўдні Гомельшчыны.

Агульнымі рысамі дадзенага тыпу ў розных мясцовасцях з'яўляецца, па-першае, мелодычны рух ад апорнага тону да пятай ступені з прыпынкам на ім і паступовым вяртаннем да асноўнага ўстою; па-другое, лад разгортваецца ў межах квінты, часцей з дабаўленнем субкварты і субсекунды (у тым ліку і малой). Увогуле трэба адзначыць у песнях значную ролю імпрывізацыйнасці як устойлівай прыкметы лірыкі, наяўнасць складовых распеваў, апавянняў і мелізмаў, але іх невялікая колькасць у песнях Асіповіцкага раёна дае магчымасць аднесці іх да больш ранніх ўзораў дадзенага тыпавага напеву.

Да **II тыпу** належыць толькі адна песня з ліку зафіксаваных у Асіповіцкім раёне – №6 (в. Каўтары). Яе адрознівае арыентацыя мелодыі на формульны напеў, які ўяўляе сабой трыхорд у кварце мажорнага нахілення, які разросся да тэтрахорда. Гэта адна з самых старажытных ладавых асноў, якая паслужыла крыніцай для мноства варыянтаў напеваў усамых розных мясцовасцях Беларусі:

в. Каўтары

6.

У Асіповіцкім раёне падчас экспедыцыі 2009 г. было запісана вялікае мноства вясельных песен, акрамя сірочых, якія маглі гучаць на адзін і той жа напеў. У якасці прыкладу для характэрнасці **III тыпу** разам з сірочай прыводзіцца вясельная лірычная песня (№№7 і 9). Творы звяртаюць на сябе ўвагу незвычайнай структурай, якая ўяўляе сабой дзвюхстрофную форму, што, лічыцца, ідзе ад канта [6, 24]. Гэта даволі характэрная для лірычных народных песень структура, у якой мерай для ўсіх наступных радкоў выступае другая меластрада. У такім выпадку першая меластрада ўяўляе сабой шасцірадковую (тэрнарную) музычна-паэтычную пабудову: Тэкст А Б В Г Д Е

Мелодыя А А₁ Б В В₁ Г

А другая страфа – ужо чатырохрадковая: Тэкст А Б В Г

Мелодыя Б В₂ В₁ Г

в. Крынкі

7.

в. Сялец

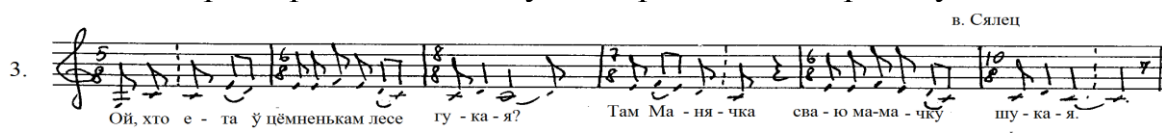
9.

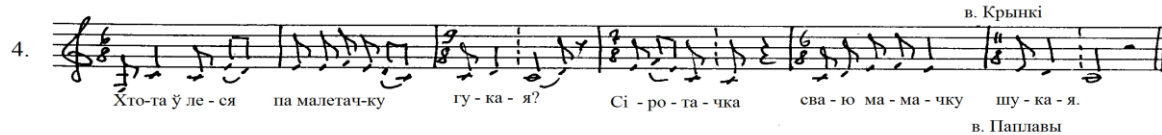

Мелодыя песень развіваецца у асноўным у межах квінты, а ў апошняй фразе пашыраецца за кошт выкарыстання субкварты і малой субсекунды. Характэрнай асаблівасцю меладычнага малюнка з'яўляецца акцэнт на пятую ступень лада з пачатку побудовы і настойлівая накіраванасць руху ўніз да ладавай апоры ў IV, V і VI радках першай страфы (II, III і IV радкі другой страфы).

Гэты ж тыпавы напеў сустракаецца ў асобных раёнах Міншчыны, але ў асноўным месца яго бытавання сканцэнтравана ва ўсходняй частцы Магілёўшчыны.

IV тып прадстаўлены трыма сірочымі песнямі Асіповіцкага раёна (№ 3, 4 і 5). Па ладавай арганізацыі яны ўяўляюць сабой тэтрахорд с субквартай. А ў адносінах да рытмічнага афармлення вельмі яскравай прыкметай гэтага тыпу з'яўляецца рытмічная ямбічнасць, якая пранізвае ўвесь напеў, але найбольш характэрна для пачатку і завяршэння меларадкоў.

3. в. Сялец
Ой, хто е - та ў пёмненькам лесе гу - ка - я? Там Ма - ня - чка сва - ю ма - ма - чку шу - ка - я.

4. в. Крынкі
Хто-та ў ле - ся па малетач-ку гу - ка - я? Сі - ро - та - чка сва - ю ма - ма - чку шу - ка - я.

5. в. Паплавы
Ой, хто ў ле - ся, хто ў пёмня-нькім гу - ка - е? Там Га - ля - чка сва - ю ма - ма - чку шу - ка - е.

Такі напеў можна сустрэць і на паўднёва-усходняй частцы Беларусі (Шумілінскі і Лепельскі раёны Віцебскай вобласці, Кіраўскі і Бабруйскі Магілёўскай, Гомельскі раён). Большасць знойдзеных песень гэтых мясцовасцей паказвае далейшае развіццё напева, якое выявілася ў розных аспектах (мадыфікацыі меладычнага малюнку і структуры мелафрафы). Дапушчальна меркаваць, што песні Асіповіцкага раёна маюць больш старажытнае паходжанне.

У этнаграфічнай літаратуры пры звяртанні да сірочага вяселля выканальніцкаму аспекту песень амаль не надаецца ўвагі. А як вядома, манера выканання адыгрывае вялікую ролю для ўспрымання паэтычнага боку песні, яе вобразнай задумы [*3]. Можна адзначыць некаторыя агульныя рысы, уласцівыя выканальніцкай манеры розных спявачак: моцнае зацягванне апошняга складу, наяўнасць працяглых паўз паміж строфамі, узмацненне дынамікі падчас разгортвання песні, нават паскарэнне тэмпу. Часам узнікае паўза-уздых, глісандуючыя сыходныя інтанацыі і паступовае запаволенне канчаткаў меластроф, што надае гучанню жалобны характар. У некаторых песнях узнікае недапяванне апошніх складоў, характэрнае не толькі для беларускіх песень, але і для песень суседніх краін. Усе гэтыя яскравыя сродкі выразнасці звязаны з глыбокім пранікненнем кожнай спявачкі ў вобразны змест. Нават мажорнае нахіленне ў некаторых песнях падпарадкавана агульнай задуме: яно стварае псіхалагічны кантраст са зместам, яшчэ больш падкрэсліваючы яго драматызм.

Такім чынам, сірочыя песні, носьбіты адмысловага эмацыянальнага стану, гучаць у асаблівай выканальніцкай манеры. Яе сэнс – у стварэнні пэўнай атмасферы, якая адлюстроўвае і журботныя пачуцці сіраты, і спачуванне ўсіх прысутных на вяселлі.

Аналіз вясельных сірочых песень, запісаных падчас фальклорнай экспедыцыі ў Асіповіцкім раёне, дазваляе зрабіць пэўныя высновы. Іх склад не вызначаецца арыгінальнасцю, а змест – адметнасцю. Па сутнасці, мы сутыкнуліся тут з найболей папулярнымі і ўстойлівымі на тэрыторыі Беларусі і нават за яе межамі творамі ў пэўным сэнсе канцэнтраванымі варыянтамі агульнабеларускай традыцыі, максімальна згорнутымі да межаў асноўнай ідэі (акрамя №6). Але, на наш погляд, ёсць і выключэнні: тэкст песні «Ой, закрычэця» (№7) з'яўляецца арыгінальным узорам, уласцівым хутчэй для Асіповіцкага раёна, а ў песні «Чаго ў цябе, Волячка» звяртае на сябе ўвагу непаўторны дыялог нявесты-сіраты і памерлай маці.

Меладычны бок сірочых песень канцэнтруе розныя тыпы напеваў, якія сустракаюцца на тэрыторыі Беларусі, а таксама ў некаторых раёнах Смаленшчыны і Браншчыны, утвараючы сваеасаблівы вузел. Характэрныя мелодыі сірочых песень Асіповіцкага раёна выдае іх старажытнае паходжанне параўнальна з варыянтамі гэтых жа напеваў у іншых раёнах Беларусі.

Большасць з запісаных намі песень гучала ў сольным выкананні і адна – дуэтам, які ўяўляў сабой унісонна-гетэрафонны тып шматгалосся. Увогуле для выканальніцкай манеры розных спявачак Асіповіцкага раёна характэрна сваеасаблівая індывідуальнасць. Але ёсць і агульныя рысы, абумоўленыя самім жанрам: эмацыянальна-псіхалагічная выразнасць, паглыбленасць у паэтычны вобраз, праўдападобнасць у перадачы журботных пачуццяў самой сіраты-людзей, якія знаходзяцца побач з ей.

ЗАЎВАГІ

*1. Значны ўнёсак у вывучэнне сірочага вяселля аўтараў манументальнага выдання «Беларуская народная творчасць», дзе дадзенай тэме прысвечаны асобны том. У томе «Мелодыі» той жа серыі прыводзяцца музычныя прыклады вясельных песень, сярод якіх сустракаюцца і сірочыя. Тым не менш трэба сказаць, што і ў гэтым выданні сірочае вяселле асветлена ў абагульненым плане.

*2. Для большай нагляднасці песні прыведзены да адзінага вышыннага ўзроўню.

*3. Т. Б. Варфаламеева пісала пра асобнае стаўленне да сірочых песень і спевакоў, і слухачоў, а таксама прыводзіла народную тэрміналогію вясельных сірочых песень: «жалкія», «жаласныя», «абіжаныя», «абідчавыя», «слёзныя» і інш. [3, 32] Усе гэтыя азначэнні можна аднесці і да песень Асіповіцкага раёна.

ЛІТАРАТУРА

1. Беларуская народная творчасць / рэдкал.: А. Фядосік (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 1972 – 1998. – Том: Вяселле. Мелодыі. 1990.
2. *Варфоломеева, Т.* Северобелорусская свадьба: обряд, песенно-мелодические типы / Т. Варфоломеева; под ред. З. Можейко. – Минск, 1988.
3. Вяселле. Песні. У 6-ці кн. / склад. Л. Малаш; рэдкал.: М. Грынблат [і інш.]. Кн. 3. – Мінск, 1983.
4. *Елатов, В.* Мелодические основы белорусской народной музыки / В. Елатов; под ред. Г. Цитович. – Минск, 1970.
5. *Еремина, В.* Ритуал и фольклор / В. Еремина; под ред. А. Горелова. – Л., 1991.
6. *Костюковец, Л.* Ститистика канта и её претворение в белорусской народной песне: в 2 кн. / Л. Костюковец. Кн. 2. – Минск, 2008.
7. *Костюковец, Л.* Обиходный звукоряд-лад (окончание) / Л. Костюковец // Весці Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі: навукова-тэарэтычны часопіс. – Мінск, 2008. – № 12. – с. 36-53.
8. *Костюковец, Л.* Обиходный звукоряд-лад / Л. Костюковец // Весці Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі: навукова-тэарэтычны часопіс. – Мінск, 2007. № 11. С. 4 – 13.
9. *Можейко, З.* Песенная культура белорусского Полесья. Село Тонеж / З. Можейко; под ред. Е. Гиппиуса. – Минск, 1971.
10. *Можейко, З.* Песни белорусского Полесья / З. Можейко; под ред. М. Гринבלата. – Москва, 1983.
11. *Мажэйка, З.* Песні беларускага Паазер'я / З. Мажэйка; рэдкал.: М. Грынблат, Р. Шырма. – Мінск, 1981.
12. *Мажэйка, З.* Песні беларускага Падняпроўя / З. Мажэйка, Т. Варфаламеева. – Мінск, 1999.
13. *Мухарынская, Л.* Беларуская народная музычная творчасць: вучэб. дапам. для муз. ВНУ / Л. Мухарынская, Т. Якіменка. – Мінск, 1993.
14. *Пьянкова, С.* Напевы-формулы русской свадьбы / С. Пьянкова // Славянский музыкальный фольклор / сост. И. Земцовский. – М., 1972.
15. *Рубцов, Ф.* Интонационные связи в песенном творчестве славянских народов / Ф. Рубцов. – Л., 1962.
16. *Савельева, Н.* О некоторых строфических формах свадебных песен (к вопросу о местных песенных традициях) / Н. Савельева // Проблемы стиля в народной музыке: сб. научных трудов / Московская государственная консерватория им. П. И. Чайковского; сост. О. Гордиенко; под ред. В. Щурова. – Москва, 1986.
17. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў: у 6-ці т. / пад агул. рэд. Т. Варфаламеева. – Мінск, 2001 – 2009. Т. 3: Гродзенскае Панямонне. 2 кн. Кн. 1. 2006.

18. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў: у 6-ці т. / пад агул. рэд. Т. Варфаламеева. – Мінск, 2001–2009. Т. 4: Брэсцкае Палессе: у 2 кн. Кн. 1. – Мінск, 2006.

19. *Ширма, Г.* Двести белорусских народных песен / Г. Ширма; под ред. С. Аксюка. – М., 1958.